

Tror du på det? Grundläggande källkritik för lågstadiet

Handledning för presentation

Ruta 1

Tror du på det? Grundläggande källkritik

Att vara källkritisk är att undersöka hur trovärdig, pålitlig eller sann en källa är.

Ruta 2

Ett bra sätt att vara källkritisk är att fokusera på 3 viktiga V : Vem? Vad? Varför?

Man kan också sätta ihop dem i en mening: Vem säger Vad och Varför?

Att vara källkritisk är att ställa sig de här frågorna och undersöka hur trovärdig en källa är.

Ruta 3

Vem?

Vem är det som talar i källan? Det kan vara en person eller en grupp av personer.

En grupp av personer kan vara till exempel ett företag, en skola, en myndighet, en förening eller egentligen vilken grupp som helst som sänder ut information.

Ruta 4

Vad?

Vad är det som står i källan egentligen?

Man måste inte läsa allt men det är bra att kolla runt. Till exempel läsa rubriker, delar av texten, försöka hitta budskapet – vad vill de förmedla med källan? Vilken information är det de sänder ut?

Är det som står på sidan trovärdigt? Känns det som att det kan vara sant? Eller är det helt osannolikt?

Ruta 5

Varför?

Varför sprids informationen i källan?

Om det är för att underhålla så behöver det inte vara sant – det kan vara helt hittepå utan att det är lögn.

Om det är meningen att informationen ska vara fakta så är det viktigare att det är sant och trovärdigt. Då behöver man undersöka mer noga och vara källkritisk. Man kan till exempel dubbelkolla om samma information finns på andra sidor.

Om det är någon som vill sälja något kommer den försöka fokusera på det bästa och kanske gömma det som är sämre för att övertyga dig om att du ska köpa.

Ruta 6-11 Består av en rad påståenden som eleverna ska förhålla sig källkritiskt till.

Ruta 6

Skolans matsedel säger att det är glass till mellis hela april.

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför?

(Eleverna bör tänka särskilt på Vad? – är det rimligt att skolan serverar glass en hel månad? Att det är april är även en ledtråd till att det kan vara ett aprilskämt)

Ruta 7

För 300 år sedan hade elefanter kort nos istället för snabel.

Vem tror du mest på? Om en kompis säger det här till dig eller om en expert på vilda djur från Skansen säger det?

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför?

(Eleverna bör tänka särskilt på Vem? – är någon av de två personerna mer troligt expert på ämnet? Även om det är en expert – är påståendet rimligt? Det går att ta reda på genom att dubbelkolla andra källor, tex NE.se)

Ruta 8

Troll har setts i skogarna kring Årsta.

Vem tror du mest på? Om du läser det på ett instagramkonto som heter anonymperson08? Om du läser det i en faktabok på skolbiblioteket? Om du läser det i en berättelsebok på skolbiblioteket?

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför?

(Eleverna bör tänka särskilt på Vem? – en anonym person på nätet är mindre trovärdig än en faktabok. I en berättelsebok finns inget krav på sanning – där kan det stå vad som helst utan att det är ljug.)

Ruta 9

Du får ett mail att du får gratis biljetter till Gröna lund om du klickar på en länk och skriver in uppgifter om dina föräldrar.

Mailadressen det kommer från är 364784@hoax.com

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför? Tror du på det?

(Eleverna bör tänka särskilt på Vem? – avsändarens mailadress hör inte till Gröna lund vilket gör mailet mindre trovärdigt. De bör även tänka på Vad? – att mailet vill att de ska lämna ut uppgifter om sina föräldrar vilket inte känns seriöst.)

Ruta 10

Du får ett mail att du får gratis biljetter till Gröna lund om du klickar gilla på ett inlägg på Facebook och kommenterar med en bild på dig och en kompis du vill ta med dig.

Mailadressen det kommer från är kontakt@gronalund.com

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför? Tror du på det?

(Eleverna bör tänka särskilt på Vem? – avsändarens mailadress hör till Gröna lund vilket gör det mer troligt att mailet faktiskt är sant. De bör även tänka på Vad? – att mailet inte kräver att du lämnar ut några känsliga uppgifter gör det mer trovärdigt än det tidigare mailet. Det du behöver göra är att göra reklam för Gröna lund genom att gilla deras inlägg och lägga upp en bild – tänk på att prata med en vuxen innan du gör det!)

Ruta 11

Din mamma berättar att ni ska åka till Åsneryd på jullovet. Ni ska ta med badkläder för i Åsneryd är det alltid sommarvarmt trots att det ligger i Sverige.

Tänk källkritiskt. Vem säger Vad och Varför?

Låt eleverna fundera på om det är trovärdigt att det finns en plats i Sverige som är sommarvarm året om. Låt dem sen Googla på Åsneryd. Vad hittar de? Tror de mer eller mindre på det nu?

Visa Åsneryds webbsida på tavlan. Peka ut delarna som visar på att det är bluff.

Elvis Presley står som avsändare. – en amerikansk sångare som är död sedan länge. Inte troligt att han är avsändaren.

Det står att det alltid är minst 21grader även på vintern

Samtidigt finns Söderåsen i närheten där det är vinter och snö 11 månader om året

Det står att det finns en undervattensstad med lysande svampar

Det står att det finns pyramider

= Det mesta som står om Åsneryd är inte trovärdigt då det inte går ihop med Sveriges klimat.

Ta fram en karta, tex Eniro, och sök på Åsneryd. Ingenting bör komma upp dvs kommunen existerar inte.

Övningar – Tror du på det?

Dagens tror du på det?

Använd påståendena i presentationen och/eller skapa egna påståenden som eleverna kan analysera med hjälp av 3 viktiga V. Du kan anpassa påståendena till det ämnesområde ni läser för tillfället. Låt eleverna ta ställning till ett påstående om dagen under en period för att få in det källkritiska tänkandet i vardagen.

Viskleken

Viskleken är ett perfekt sätt att öva på primärkällor, sekundärkällor och hur budskap kan ändras. Använd gärna begreppen så de sätter sig hos eleverna. Låt första viskaren, primärkällan, skriva ner en mening, budskapet, på ett papper och sen viska meningen till nästa person som viskar den vidare. Alla viskare utöver den första är sekundärkällor. Testa med olika långa viskkedjor.

Du kan manipulera kedjan genom att be någon i mitten medvetet viska fel för att lyfta en diskussion om hur lätt det är att förvränga information.

- Jämför primärkällans budskap med sista sekundärkällans budskap. Har det ändrats när den viskats vidare?
- Vem av alla sekundärkällor viskade fel? Varför ändrades budskapet? Viskade sekundärkällorna fel med flit eller av misstag?
- Vilka konsekvenser kan det ha att budskap ändras? Till exempel om primärkällan har ett väldigt viktigt budskap som blir fel i slutändan.

Viskleken med rörelse

Viskleken med rörelse fungerar som viskleken men med en rörelse istället för ett skriftligt budskap. Leken är ett perfekt sätt att öva på primärkällor, sekundärkällor och hur budskap kan ändras. Låt eleverna stå på rad med ryggen vända mot personen som ska starta kedjan, primärkällan. Låt primärkällan hitta på en rörelse, budskapet, som den visar för nästa person i ledet som visar för nästa som visar för nästa osv. Var noga med att alla har ryggen vänt mot tills det är deras tur. Alla personer utöver den första är sekundärkällor. Testa med olika långa kedjor.

- Jämför primärkällans budskap med sista sekundärkällans budskap. Har det ändrats när rörelsen gick vidare?
- Vem av alla sekundärkällor gjorde fel?
- Varför ändrades budskapet? Gjorde sekundärkällorna fel med flit eller av misstag?
- Vilka konsekvenser kan det ha att budskap ändras? Till exempel om primärkällan har ett väldigt viktigt budskap som blir fel i slutändan.